

ФОНЕТИКА

*Оксана Алексієвель***ОСОБЛИВОСТІ ПРОСОДИЧНОЇ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ
СУЧАСНИХ АНГЛІЙСЬКИХ ВИСЛОВЛЮВАНЬ**

Відомо, що одним із важливих напрямків мовознавства є дослідження феномена інтенсифікації висловлювань як вельми ефективного лінгвістичного засобу акцентування семантики, яку вони виражають, та вираження додаткової модальної оцінки їх основного інформаційного смислу. Мовленнєва комунікація значною мірою визначається здатністю співрозмовників здійснювати адекватний вибір засобів інтенсифікації висловлювань. Тому в динамічно змінних умовах спілкування природною є необхідність оволодіння інтонаційними комплексами інтенсифікації висловлювань.

У зв'язку з цим, ми провели експериментально-фонетичне дослідження, спрямоване на встановлення основних закономірностей актуалізації інтенсифікованих висловлювань сучасного англійського мовлення.

Зазначимо, передусім, що під інтенсифікацією ми розуміємо мовленнєво-розумовий процес, який виступає в ролі засобу зміни ступеня експресивності висловлювання. Лінгвістична функція інтенсифікованих висловлювань полягає в ефективному цілеспрямованому донесенні логічної та емоційної інформації з метою впливу на адресата.

Експериментальному дослідженню була піддана інтонаційна організація інтенсифікованих висловлювань різного стилізового та прагматичного спрямування згідно з розробленою класифікацією [1]. Відповідно до неї вибрані висловлювання офіційного та неофіційного стилів розглядалися за соціально-лінгвістичними функціями: впливовою та оціночною; за вираженими емоціями: позитивними, невизначеними, негативними. В середині вказаних груп висловлювання класифікувалися далі за прагматичною спрямованістю: схвалення, захоплення, комплімент, подяка, заохочення, підбадьорення, зацікавлення, пояснення, вибачення, запит інформації, інформування, спонукання, вітання, переконування, несхвалення, заперечення, критика, незадоволення, примушення, осуд, погроза. Корпус матеріалу для аналізу включив записані діалогічні єдності офіційного й неофіційного стилів, різних граматичних структур і довжини (від простих стверджень до складних блоків), різного ступеня інтенсифікації. У ході експериментально-фонетичного дослідження вказаних інтенсифікованих висловлювань встановлено особливості взаємодії усіх відомих [2] просодичних підсистем.

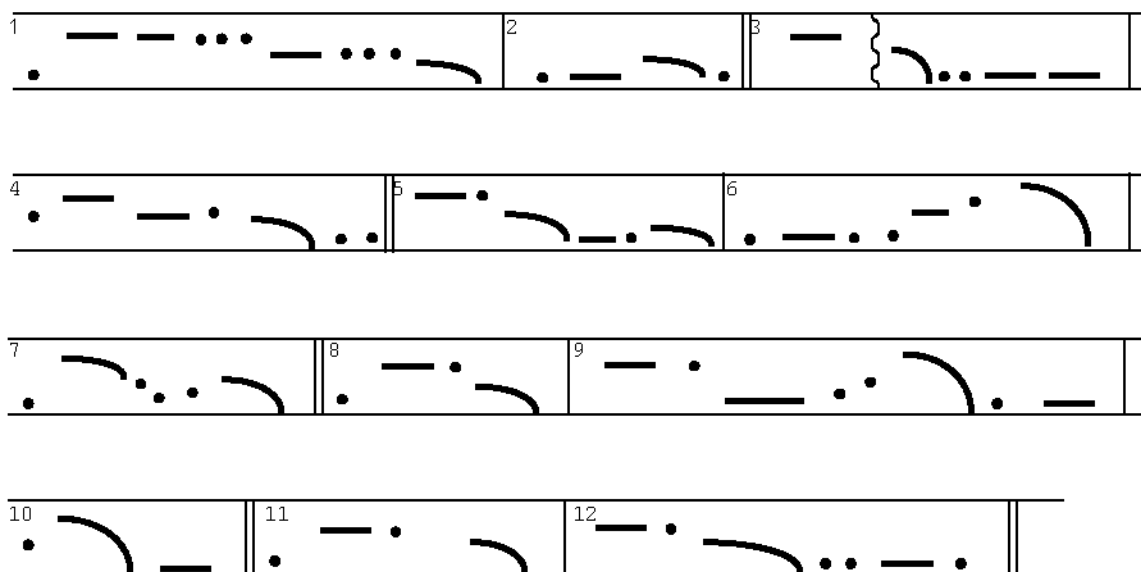
Результати експериментального дослідження просодичних засобів інтенсифікації висловлювань англійського мовлення показали, що вона може здійснюватися у межах слова, окремого висловлювання та блоку висловлювань. Як правило, мовці інтенсифікують слова у висловлюваннях; висловлювання – одне / кілька – у блоці; весь блок висловлювань, об'єднаних спільною темою, тональністю комунікації. При цьому залежно від комунікативно-прагматичної настанови, ступеня емоційності та індивідуальних особливостей мовця пік інтенсифікації може переміщуватися у рамках висловлювання чи всього блоку. Інтенсифікуючі елементи на вказаних рівнях є взаємопов'язаними, тобто підсилення слова у висловлюванні може бути одним з елементів інтенсифікації висловлювання / блоку висловлювань. У рамках тексту ці елементи можуть взаємодіяти між собою для досягнення прагматичної мети. Відповідно,

лексико-граматичні та просодичні засоби інтенсифікації конкретного рівня, діючи окремо або взаємодіючи між собою, можуть бути взаємопов'язані на всіх рівнях.

Це наочно ілюструє приклад інтенсифікації позитивних висловлювань схвалення-інформування, розглянутої у блоці:

"¹But ²I 'thought you only ³cares about your \art," ⁴said ⁵Lord \Henry.

"³⁰He ³¹is ³²all my \art ³³now," ³⁴re³⁵plied ³⁶Basil, ³⁷seriously. ³⁸Since I ³⁹met ⁴⁰Dorian \Gray, ⁴¹the ⁴²work that I've ⁴³done is ⁴⁴good, ⁴⁵the ⁴⁶best work of my \life. ⁴⁷Be⁴⁸cause of ⁴⁹him ⁵⁰I see ⁵¹art in a ⁵²different \way, ⁵³a ⁵⁴new \way. ⁵⁵When ⁵⁶I'm with ⁵⁷him, ⁵⁸I paint ⁵⁹wonderful ⁶⁰pictures."^[3:4]

Як бачимо, наведені висловлювання інтенсифіковані на граматичному рівні за допомогою найвищого ступеня порівняння (*good – the best*) та повтору з розширенням і уточненням (*a different way – a new way*); на лексичному – завдяки емоційно-оціночному прикметнику інтенсифікуючого змісту *wonderful*, а також *the best work* підсилено означальним словосполученням *of my life*.

Таким чином, у даному випадку для найсильнішого вираження емоцій та досягнення екстремально високого рівня інтенсифікації лексико-граматичні підсилювальні засоби взаємодіють з інтонаційними. Так, смисл, виражений у синтагмі *He is all my art now*, інтенсифікується за допомогою сильного логічного наголосу, короткої паузи та сповільненого темпу, які у даному випадку виступають інтенсифікаторами. Завдяки такому оформленню *He is* підсилюється думка про вплив об'єкта обговорення, який ототожнюється з мистецтвом, на художника. Далі йде оцінка роботи митця (*the work that I've done is good*), інтенсифікована за допомогою висхідної ступінчастої шкали, звуженого позитивного тонального інтервалу "шкала – ядро" та високого низхідного термінального тону, реалізованого у широкому діапазоні. У наступній синтагмі (*the best work of my life*) ступінь інтенсифікації підвищується завдяки взаємодії найвищого ступеня порівняння (*the best*) та його просодичного оформлення низхідним термінальним тоном високого тонального рівня. Ця синтагма підсилена комбінацією двох низхідних тонів на ключових словах (*best, life*), серед яких перший є кінетичним тоном-інтенсифікатором, а другий – термінальний тон, який інтенсифікує слово. Крім того, наявне сповільнення темпу на слові *best* та оформлення синтагми з підвищеною гучністю.

Просодичне оформлення висловлювання *Because of him I see art in a different way, a new way* підсилює лексико-граматичну інтенсифікацію, яка сприяє якнайточнішій передачі оцінки свого стану. Висловлювання складається із трьох синтагм, оформлених, відповідно: низький передтакт + рівна середня усічена шкала + середній низхідний тон; низхідна ступінчаста шкала + високий низхідний тон + затакт; низький передтакт + високий низхідний тон + затакт. Сповільнення на *art* та виділення його негативним середнім тональним інтервалом між

ненаголошеним і наголошеним складами підкреслюють тему мистецтва, яка інтенсифікується далі лексичними засобами і просодичними, а саме, нагнітання смислу за рахунок прикметників, оформлених високими низхідними термінальними тонами, реалізованими у широкому діапазоні, які підсилені позитивними інтервалами "шкала – ядро". Синтагми двох останніх висловлювань (*Because of him, When I'm with him*) позначені однаковим інтонаційним оформленням, а за лексико-граматичним наповненням – це синонімічний початок. Усе це разом інтенсифікує ідею "him" (роль Доріана Грея). Кульмінаційної точки інтенсифікація набуває у фінальному висловлюванні *When I'm with him, I paint wonderful pictures*. Фокус інтенсифікації знаходиться на емоційно-оціночному прикметнику *wonderful*, підсиленому зміщеним середнім низхідним тоном, негативним звуженим тональним інтервалом між шкалою і ядром та сповільненням темпу, чому на сегментному рівні сприяє подовження приголосного (*wwwonderful*).

Як бачимо, у даному прикладі можна прослідкувати процес інтенсифікації на всіх рівнях: від слова – висловлювання до блоку – за допомогою вказаних просодичних засобів.

Зазначимо, що інтенсифікація у блоці може характеризуватися також динамікою, тобто її нарощуванням у блоці від висловлювання до висловлювання, завдяки якому досягається високий чи екстрависокий рівні інтенсифікації. Так, наприклад, у блоці висловлювань

D: ¹Five per cent! □ ²But at the beginning of the year □ ³you said it would be at least eight per cent! □ ⁴Do you realize □ that the rate of inflation this year □ ⁵is running at ten per cent? □ ⁶Most of the work-force □ ⁷can hardly afford to pay their bills. □ [4:52]

інтенсифікація відбувається за рахунок контрасту й наростання при підсиленні окремого / пари висловлювань або всього блоку.

У даному блоці виражається обурення малим підвищенням зарплатні. Ця ідея висловлюється через порівняння цифрових показників. Перша репліка є фактично повтором-констатацією попередньої. Такому емоційно нейтральному реченню протиставляється числівник *eight* у другому реченні, який оформлено за допомогою високого низхідного тону, якому передують висхідна ступінчаста шкала, тобто неінтенсифікована передтермінальна частина підсилює високий низхідний тон на *eight*. Зазначимо, що у другій синтагмі всупереч відомим закономірностям обставина часу оформляється за допомогою середнього низхідного тону, що разом із середньою висхідною передшкалою, високим тональним рівнем на першому наголошеному складі, швидким темпом вимовляння та розширеним діапазоном свідчать про високий ступінь емоційного забарвлення. Словосполучення *eight per cent* інтенсифікується за рахунок підвищення висотно-тонального рівня, розширення діапазону, середньої швидкості зміни напрямку термінального тону, дещо прискореного темпу передтермінальної частини *you said it would be at least* та сповільненого на *eight*, підвищення гучності. Отже, на рівні трьох синтагм (*Five per cent! But at the beginning of the year you said it would be at least eight per cent*) інтенсифікація останньої відбувається завдяки загальному зростанню висотно-тонального рівня, розширенню діапазону, поступовому підвищенню гучності.

Далі починається наростання емоційного збудження. Розподіл наголосів інтенсифікує ідею порушеної обіцянки. У наступному реченні (*Do you realize that the rate of inflation this year is running at ten per cent?*)

мовець продовжує висловлювати обурення, звертаючи увагу співрозмовника на загальну економічну кризу. Виділення *Do you realize* за допомогою короткої паузи після нього, низхідного тону на *realize* вказує на те, що мовець достатньо емоційно підкреслює ідею – відсутність розуміння між верхнім та середнім управлінням компанії. Свідченням цього є довга пауза перед *Do*, яка підкреслює стан мовця, високий передтакт, широкий діапазон реалізації та швидкий темп вимовляння, завдяки якому на сегментному рівні маємо злиття *do you* в [ɰu:]. Треба зазначити, що завдяки контексту та відповідному просодичному оформленню граматично питальне речення перейшло до класу емоційно забарвлених констативів, тобто на

даному етапі спостерігається поєднання засобів лінгвістичних рівнів – граматичного та інтонаційного: структура питання разом із стверджуючою інтонацією підкреслюють роздратування мовця. При цьому граматична структура не є ведучою, домінуючим названо інтонаційний рівень. Серед інших особливостей відзначимо розчленування речення на три синтагми, кожна з яких містить низхідний термінальний тон різної висотно-тональної конфігурації, причому в останній синтагмі (*is running at ten per cent*) знову присутнє співзначення протиставлення, яке передається комбінацією висхідної ступінчастої шкали та високого широкого термінального тону на *ten*. Заключне речення (*Most of the work-force can hardly afford to pay their bills*)

складається з двох

інтонаційних груп, тісно зв'язаних за допомогою короткої перцептивної паузи. Вживання середньо-низхідного тону у синтагмі (*most of the work-force*) є підґрунтям для наступного підсилення найбільш сильного аргумента у ланцюгу роздумів, що досягається за допомогою висхідної ступінчастої шкали у комбінації з високим низхідним термінальним тоном з високою швидкістю зміни напрямку його руху (*can hardly afford to pay their bills*). Характерним є загальний низхідно-висхідно-низхідний мелодійний контур, який, як відомо [5–7], є притаманним емоційним висловлюванням. У даному випадку завдяки такій організації досягнуто екстрависокого рівня інтенсифікації смислового навантаження. При цьому, швидкий темп та підвищена гучність ще більше підсилюють дане висловлювання.

В цілому блок, що розглядається, характеризується динамікою темпу вимовляння від прискореного до швидкого, більшість пауз всередині речень є перцептивними короткими і сприймаються завдяки відносному сповільненню темпу та присутності термінального тону у кінці попередньої синтагми. Серед засобів інтенсифікації мають місце: особлива побудова блоку, чергування звернень до співрозмовника з наведенням аргументів, використання низхідного тону у суб'єктних групах, висхідна шкала, високі низхідні тони, розподіл наголосів; широкий діапазон, підвищена гучність свідчать про емоційно експресивний характер репліки, високий ступінь обурення-переконування. Взаємодія цих чинників сприяє загальній інтенсифікації всього блоку, у тому числі через порівняння / контраст цифрових показників.

Як бачимо, для переконування характерними є висхідні шкали. При цьому через увесь блок проходить розширення діапазону від середнього до широкого. На початку блоку спостерігається прискорення темпу, який виражає обурення, незадоволення мовця, далі темп стає більш швидким і сприяє інтенсифікації. Висловлювання вимовляються з підвищеною гучністю.

Таким чином, використання висхідних шкал, високих низхідних тонів, швидкого темпу, підвищеної гучності сприяє інтенсифікації висловлювань, яка характеризується динамікою на протязі всього блоку. Аудитори визначили середній рівень інтенсифікації на початку блоку та високий на кінці.

За результатами експерименту, у висловлюваннях інтенсифікується як інтелектуальна, так і емоційна інформація, причому остання свідчить про суб'єктивне емоційно-оціночне ставлення мовця до висловлюваного та оточуючої дійсності.

Зафіксовано також активне використання просодичних засобів інтенсифікації шляхом різноманітного їх поєднання в конкретних ситуаціях, яке дозволяє здійснювати у висловлюванні виділення / підсилення елементів найбільшого комунікативного значення, підвищувати їх емоційність.

На кінець зазначимо, що викладені вище особливості просодичної інтенсифікації мовлення можуть з достатнім ступенем надійності бути ефективно використані як для подальшої наукової розробки теоретичних питань проблеми вивчення просодичних засобів інтенсифікації висловлювань сучасного англійського мовлення, так і для поглиблення експериментального дослідження низки її найбільш актуальних аспектів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексієвць О.М. Обґрунтування ознак систематизації інтенсифікованих висловлювань // Вісник Київського державного лінгвістичного університету. Дослідження молодих

вчених. Серія "Філологія". Вип. 4: Актуальні проблеми вивчення мови, мовлення і перекладу / Відп. ред. І. В. Корунець. – 1997. – С. 11–17.

2. Kalita A.A. Polyfunctional Approach to the Problem of Singling out the Basic Intonation Components // IATEFL-Ukraine Newsletter. – 1997. – No. 9. – P. 14–16.

3. Wilde O. The Picture of Dorian Gray. – Oxford: Oxford University Press, 1997. – 60 p.

4. Soar J., Soar L. Headway Advanced. – Oxford: Oxford University Press, 1995. – 156 p.

5. Кантер Л.А. Экспериментально-фонетическое исследование интонационной структуры английских речевых единиц, выражающих положительные эмоции (группа "радости"): Автореф. ... канд. филол. наук: 10. 02. 04 / МГПИ им. В.И. Ленина. – М., 1973. – 17 с.

6. Нушикян Э.А. Типология интонации эмоциональной речи. – К. – О.: Выща школа, 1986. – 158 с.

7. Янчева Т.В. Просодія висловлювань-захоплень в англійському мовленні (Експериментально-фонетичне дослідження): Дис. ... канд. филол. наук: 10. 02. 04. – К., 1997. – 246 с.

Ольга Валігура

ВЗАЄМОДІЯ ТОНАЛЬНИХ ПІДСИСТЕМ ПРОСОДІЇ В МОВЛЕННІ УКРАЇНСЬКО-АНГЛІЙСЬКИХ БІЛІНГВІВ

У сучасній лінгвістичній проблематиці вагоме місце посідають питання, пов'язані з вивченням універсальних явищ у мові, системне дослідження яких здійснює спеціальна наука – універсологія. За останні роки в цій галузі лінгвістики накопичено певний досвід і знання. Зокрема, на основі систематичних досліджень виявлено і сформульовано деякі універсалії фонологічного [1, 4–24; 2, 105–113], граматичного [3, 5–30; 1, 6–7] та семантичного [4, 250–299] рівнів мови.

Проте просодія відноситься до числа найменш вивчених з позицій універсології мовних аспектів, хоча і стоїть ближче, ніж будь-який інший рівень до універсальності [5, 52; 6, 230]. У працях ряду дослідників стверджується, що недостатнє вивчення цього питання зумовлене низкою об'єктивних причин. До них, як правило, відносять: відсутність певних експериментальних досліджень просодичних систем окремих мов [7; 8]; нерозробленість уніфікованої системи методів дослідження просодії [9, 85], відсутність системи змістовних одиниць, з якими співвідносяться формальні ознаки [10, 6] і т.п.

Звернемо також увагу на те, що при пошуку мовних універсалій, зокрема, інтонаційних, все більш актуальною стає проблема їх взаємозв'язку з процесом оволодіння іноземною мовою, оскільки дослідження кожної мови передбачає виявлення трьох груп властивостей – конкретно-мовних, типологічних та універсальних [11].

З огляду на сутність мови, цілком природно розглядати питання універсалій в комплексі з питаннями типології, мовних контактів та білінгвізму [12, 18–21; 13, 26–42; 14; 15, 19–33]. При цьому підкреслюється універсальний характер законів міжмовної ідентифікації [16; 17], тобто ототожнювання фактично різних елементів моделей двох мов, оскільки при виборі білінгвом відповідної мовної одиниці чи моделі зі співіснуючих в його свідомості двох мовних систем перевага надається попередньому досвіду в мовленнєвій діяльності рідною мовою. Крім того, як відзначає А.А. Метлюк [17, 90], з первинної мови відбираються лише ті одиниці та моделі, які до певної міри схожі з відповідними одиницями і моделями вторинної мови. Якщо наявність схожості між мовами служить важливою опорою при вивченні іноземної мови, то невідповідність системи, норми й узусу рідної та іноземної мов спричиняє перенос негативного досвіду з рідної мови на іноземну і помилки, які можуть спотворювати не лише форму, а й зміст.

Наведені міркування дозволяють стверджувати, що: по-перше, при сумісному породженні мовлення просодична інтерферентна система білінгва відображає відмінності систем рідної і вторинної мови; по-друге, вона формується у процесі мовленнєвої діяльності опосередковано, за рахунок негативного переносу слухо-вимовних навичок, що репрезентують ідіоматичність просодичної системи рідної мови і через це гальмують засвоєння закономірностей іншомовної вимови. Наприклад, основою міжмовної ідентифікації тонів англійської мови для українців слугує система рідної мови, де кожна одиниця представлена певною областю слухових образів і певним артикуляційним комплексом. Але оскільки між системами будь-яких двох мов завжди є певні відмінності, тони англійської мови будуть